

Studentų tautinio išsiauklėjimo tyrimas Klaipėdos universitete

Vytautas V. Sirtautas

Socialinių mokslų (edukologijos) daktaras docentas
Klaipėdos universiteto
Humanitarinis fakultetas
LT-93215, Klaipėda
Tel. (+370 46) 49 73 73

Straipsnyje aprašomas kiekybinis tyrimas, kurio objektas – dabartinių pirmųjų kursų studentų tautinis išsiauklėjimas, ieškoma šio išauklėjimo naujausių pokyčių, lyginant 2002 m. ir 2004 m. duomenis (panašumus ir skirtumus). Pasirinkta imtis parodė, kaip baigusiems dabarties bendrojo lavinimo mokyklas įskiepytos tautinės vertybės.

Valstybei stojant į politinę sąjungą kyla identiteto išsaugojimo problema, atsirandanti iš prieštaravimo tarp kultūrinio paveldo vertybių ir globalistinės naujos tvarkos. Grėsmė tautai išlikti yra ypač reali, kai susiduriama su išvystyta ekonomiškai ir politiškai organizuota civilizacija.

Kultūrinis saugiklis šimtmečius buvo gimtoji kalba, tačiau dabarties sąlygomis, visuotinio švietimo laikais, šis saugiklis nebėra pakankamas. Taigi dabar itin aktualu tampa panaudoti kitus tautos išlikimo saugiklius, pavyzdžiui, puoselėti tautinę kultūrą per švietimo politiką. Deja, tautinės mokyklos idėja Lietuvoje, sužibusi dainuojančios revoliucijos laikais, prigeso, prasidėjus vertybių perturbacijai. Vadinamojoje postmodernistinėje visuomenėje dažnai atsiduriama vertybiniame vakuume, kai remtis tradicija tarsi nemodernu, o kuo daugiau remtis, dar neatrasta: „Europos plėtra į Rytus problematizuoja tradicinę europinio identiteto sampratą, paversdama ją bendraeuropinių identitetu“ (Šerpetis, 2003, p. 439). Ar

iš tiesų esama situacijos, taikliai apibūdintos Egipte: „Kam pasipasakot šiandien? Praeities jau neatmena niekas, už gera blogu atsilygina“ (Senovės Rytų poezija, 1991, p. 37)? Įdomu pažymėti, kad šiai citatai per keturis tūkstančius metų.

Vienas iš svarbiausių tautinio identiteto išsaugojimo saugiklių turėtų būti tautinis auklėjimas. Tokio auklėjimo aktualijos šiais laikais gvildenamos labiau teoriškai. Atsižvelgdamas į globalizacijos idėją, B. Bitinas tautinį auklėjimą pateikia kaip sudedamąją pilietinio auklėjimo dalį: „Pažymėtina, kad pilietiškumas implikuoja patriotizmą, siekį taikiai ir draugiškai sugyventi su kaimyninių šalių piliečiais“ (Bitinas, 2004, 145), taip bandoma suderinti sena ir nauja. Plačiai auklėjimą tautai yra aprašęs L. Jovaiša, išskleisdamas jį į tautiškumo, tautinį, patriotinį ir nacionalinį (Jovaiša, 1995, 110–135). Jis be užuolankų rašo: „Tautos savitumo supratimas ir meilė atsiduria pavojuje, kai atsiduodama dabar plačiai skelbiamam kosmopolitizmui“ (ten pat, 126).

Auklėjimas, pagrįstas klasikinėmis tautos vertybėmis, turi tą pranašumą, kad tokios vertybės yra etnokultūros dalis, be to, jos patikrintos laiko ir tautos priimtos kaip turinčios pozityvų poveikį. Ir atvirkščiai, bet kuri, net humaniška vertybė, jei ji primetama iš šalies, gali tautai turėti neprognuotų negatyvių padarinių, pavyzdžiui, pastūmėti ją į fizinį nykimą.

Šiame straipsnyje pateikiamo tyrimo tikslas – atskleisti, kokia akademinio jaunimo tautinio išauklėjimo padėtis dabarties Lietuvoje. Homogeninė pirmų antrų kursų studentų imtis ne tik tiesiogiai parodo aukštesnių gabumų jaunimo mokyklinį išugdymą ir nuotaikas, bet ir galėtų būti tam tikras žvilgsnis į Lietuvos ateitį, nes studentai yra itin imlūs dabarties naujovėms, be to, nuo jiems įskiepytų vertybių vėliau, kai jie pradės dirbti, priklausys jaunesnių kartų ugdymas.

Tyrimo procedūros

Tyrimas pagrįstas 2004 m. lapkričio ir gruodžio mėnesiais surinktais faktais Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų ir Pedagogikos fakultetuose (N_2), pateikus pirmo ir antro kursų studentams anketą, susidedančią daugiausiai iš uždarų klausimų. Atmestos tik dviejų studentų užpildytos anketos, nes jose palikta daug neužpildytos vietos, o 116 respondentų pateikti duomenys apdoroti SPSS ir *Excel* programomis. Anketa susideda iš 16 išplėstų klausimų, iš kurių 10 klausimų paimta iš senesniojo – 2002 metų – 133 Klaipėdos universiteto studentų (N_1) etnokultūrinio tyrimo (Sirtautas, 2005). Pastarieji duomenys panaudojami longitudiniam tyrimui. Kadangi ši anketa apima platesnę sritį nei auklėjimas, straipsnyje pateikiami tik tie duomenys, kurie susiję ar galėtų būti siejami su tautiniu auklėjimu.

Iš visos N_2 imties kartais išskiriama viena grupė – SMF1 kurso ekonomistų ir vadybinin-

kų 1 (N_{22}), – kai randama reikšmingų skirtumų.

Skaičiuota šiais statistinės analizės metodais: duomenų rangavimo, procentinių dažnių, reitingavimo, χ^2 , 2004 m. apklausos Spearmano koreliacijos. Koreliacijų rezultatai pateikiami tik tie, kurie tenkina sąlygą: $p < 0,01$.

Tyrimo rezultatai

Atliekama analizė grindžiama klausimyno nuoseklumu.

Savęs, kaip tautos atstovo, identifikavimas

2002 m. apklausos respondentai ($N_1 = 133$) nurodinėjo lietuvių tautybę, nepaisydami tikrosios, išskyrus vieną lenkę ir vieną neužpildžiusį šios skilties, 2004 m. ($N_2 = 116$) – buvo labiau linkę nurodyti savo tikrąją tautybę: 91 proc. lietuvių, 5 proc. rusų, viena ukrainietė, (3 proc.) neužpildė. Kadangi žinoma, kad N_1 ištis buvo didesnis nelietuvių skaičius, galima teigti, jog dabar, nors ir praėjo vos dveji metai, jaunimas labiau linkęs atskleisti savąją tautybę. 2002 m. motyvaciją, kodėl apsimesta lietuviais, gali lemti net keli veiksniai iš karto, kaip antai:

- 1) socialinės traumos sąlygomis (žr. Sirtautas, 2005, p. 179–180) žmogus jaučiasi itin nesaugiai ir nenori kelti bent potencialios grėsmės savo gyvenimo perspektyvoms;
- 2) persiorientavimas į globalizaciją paveikia tautinio identiteto, kaip vertybės, sampratą: ši vertybė kaip kintanti nebeturi aiškios vertės;
- 3) nepakankamai prisitaikęs prie kitos kultūros žmogus (pvz., nemokėdamas Lietuvos aukštojoje mokykloje kalbėti lietuviškai be akcento) linkęs imituoti esąs geriau prisitaikęs.

2005 m. išvakarėse situacija buvo kiek patikusi: kai kurie kitataučiai gana gerai ar net puikiai išmokę lietuviškai; pajausta, kaip slogu gyventi be vertybių, todėl bandoma jas sugrąžinti; jaunimas kiek gerėliau orientuojasi pakitusiame pasaulyje. Taigi dabar dauguma kitataučių studentų nėra linkę apsimetinėti – teigiamas pokytis. Nors tyrimas neparodė lietuvių studentų kokių nors savosios tautos identifikacijos sunkumų nei 2002 m., nei 2004 m., vis dėlto ką tik išvardyti paskutiniai du teigiami pokyčiai neišvengiamai turi būti būdingi ir jiems. Svarbu, kad dabartinėje Lietuvoje tiksliau nei 2002 m. identifikuojama sava tautybė.

Požiūris į Lietuvos integraciją

Valstybės integracija vyksta politinėje, ekonominėje, kultūrinėje terpėje. Šis procesas nėra vienalytis, nors dažnai šitaip bandomas traktuoti. Svarbu išsiaiškinti, kiek dabartinis akademinis jaunimas tą supranta ar nujaučia. Požiūris į integraciją sietinas su tautiniu išsiauklėjimu identiteto išsaugojimo požiūriu, kadangi išvardytos integracijos terpės daro toli gražu ne vienodą įtaką identitetui.

Anketoje respondentams pasiūlyta atsakyti į klausimą: „Kokią Europos Sąjungą Jūs norėtumėte matyti (pabraukite tinkamus atsakymus – vieną ar kelis): a) kultūrinę; b) ekonominę; c) politinę; d) nepritariate sąjungos idėjai“. Kultūrinę sąjungą pažymėjo 62 proc. (N_1) ir 68 proc. (N_2); ekonominę – 86 proc. (N_1) ir 80 proc. (N_2); politinę – 23 proc. (N_1) ir 26 proc. (N_2); nepritarė sąjungai 5 proc. (N_1) ir 3 proc. (N_2). Pažymėtina, kad per porą metų įvyko nedidelis postūmis ES pritarimo link, nors politinė sąjunga vis dar nepopuliari. Akivaizdu, kad turėdami pasirinkimą tarp politinės ir ekonominės sąjungos, studentai rinktūsi pastarąją. Tai pozityvu identiteto saugojimo požiūriu, nes ekonominė sąjunga yra neutraliausia identite-

tui. 2004 m. užfiksuotas silpnas pasirinkusių ekonominę sąjungą ir pasakų skaitymą vaikystėje ($r_s = 0,26$) ryšys¹. Čia susiejami iš pažiūros visiškai nesusiję dalykai. Tačiau prisiminus pasiteisinusią Šengeno erdvę ir tai, kad pasakos, anot etnologų, yra protėvių išminties perteikimo šaltinis vaikams, galima išvesti loginį ryšį.

Kiek stipresnis neigiamas užfiksuotas besirenkančių kultūrinę sąjungą ir nurodžiusių meilės tėvynei vertybę ($r_s = -0,33$) ryšys.

Svetimų kultūrų skverbimosi pajauta

Nejautė kitų kultūrų skverbimosi tik 22 proc. (N_1) ir 15 proc. (N_2) studentų. Kadangi globalizacijos sąlygomis svetimos kultūros ištis skverbiasi, didžioji dauguma akademinio jaunimo tą konstatuoja dabar dar adekviačiau tikrovei nei prieš dvejus metus. Būtų galima suabejoti tik tuo, ar tos kultūros, kurios ištis skverbiasi, tinkamai nurodomos: amerikiečių – 47 proc. (N_1) ir 41 proc. (N_2), anglų – 11 proc. (N_1) ir 19 proc. (N_2), Vakarų – 13 proc. (N_1) ir 17 proc. (N_2), rusų – 5 proc. (N_1) ir 10 proc. (N_2); kitų nurodymų buvo itin maži procentai. Padidėjusį rusų kultūros skverbimosi pajautos procentą reikėtų aiškinti lietuviškos žiniasklaidos įtaka.

Savosios tautos vertinimas

Savosios tautos vertinimą atskleidžia atsakymai į du vienas nuo kito atokiai išdėstytus anketos klausimus: „Kuri Europos tauta Jums labiausiai patinka (įskaitant ir savąją)?“ ir „Kurį bruožą išskirtumėte pirmiausia, norėdami savo tautą apibūdinti vienu žodžiu (užrašykite)?“.

¹ Apskritai gana skirtingų reiškinių ryšiai užfiksuojami labai retai, mat tie reiškiniai esti veikiami skirtingų papildomų veiksnių. Tokiu atveju svarbu tai, kad nustatoma tendencija, polinkis; žinoma, šis polinkis išlieka kiek hipotetinis, nepaisant to, kad jis teoriškai statistiškai patikimas.

Lentelė. Atsakymų, kad labiausiai patinkanti Europos tauta yra lietuviai, pasiskirstymas

Imtys	Procentinis dažnis	$\chi^2, p (df=1)$
N_1 (2002) = 133	18%	$N_1/N_2 \chi^2 = 7,95, p = 0,005$
N_2 (2004) = 116	34%	$N_{21}/N_1 \chi^2 = 4,92, p = 0,026$
$N_{21} = 94$	27%	$N_{22}/N_{21} \chi^2 = 7,66, p = 0,0056$
$N_{22} = 22$	64%	$N_{22}/N_1 \chi^2 = 21,2, p = 4E-06$

Aprašant šiuos rezultatus 2004 m. respondentus dera suskirstyti į dvi grupes: didžiąją, susidedančią iš daugumos ($N_{21} = 94$), ir vieną pirmo kurso ekonomistų vadybininkų grupę ($N_{22} = 22$), nes šios grupės atsakymai analizuojamu klausimu statistiškai reikšmingai išsiskyrė.

Iš lentelės duomenų matyti, kad 2004 m. apklausos dalyviai labiau vertina lietuvių tautą nei 2002 m. respondentai. Vis dėlto reikia nurodyti 27 proc. tokių respondentų, nes vienai apklaustųjų grupei (N_{22}) greičiausiai padarė įtakos kalbos kultūros dėstyto metodika, tiksliau atsiradęs didelis pasitikėjimas dėstytoju. Specialiai nieko nebuvo keičiama dėstant, tiesiog per pratybas ir pertraukų metu tiek dėstytojui, tiek studentams pavyko sukurti itin teigiamą bendravimo atmosferą, o dialogas kryptavo į kalbos ir kultūros problemų aiškinimosi priežastis. Taigi šios grupės požiūris į lietuvių tautą iš esmės ėmė skirtis net lyginant jį su likusiais 2004 m. respondentais, o su 2002 m. – išsiskyrė absoliučiai.

Apskritai per kelerius metus akademinio jaunimo savosios tautos vertinimui padidėti, matyt, daugiausia turėjo įtakos susilpnėjęs socialinės traumos poveikis.

Respondentai, nurodantys kitą tautą kaip labiausiai patinkančią, paprastai mini dideles tautas, kaipantai: prancūzus – 14 proc. (N_1) ir 8 proc. (N_2), italus – 11 proc. (N_1) ir 9 proc. (N_2), anglus – 11 proc. (N_1) ir 9 proc. (N_2).

Palankiai (tai sprendžiama iš savosios tautos apibūdinimo vienu žodžiu) savąją tautą vertino 35 proc. (N_1) ir 49 proc. (N_{21}) respondentų, nepalankiai – 65 proc. (N_1) ir 47 proc. (N_2). Nors statistiškai būtų galima fiksuoti per dvejus metus atsiradusį esminį skirtumą ($N_1/N_2 \chi^2 = 8,21, p = 0,004$), tačiau išties skirtumas mažesnis – atmetus N_{22} (kur palankiai saviškius įvertino 70 proc.) $\chi^2 = 4,69, p = 0,03$. Iš nurodomų teigiamų bruožų populiariausias darbotumas, iš neigiamų – pavydas.

Užfiksuotos koreliacijos tarp N_2 respondentų lietuvių tautos, kaip labiausiai patinkančios, žymėjimo ir ne itin didelio noro išvažiuoti į užsienį, t. y. į užsienį kai kurie iš jų linkę išvažiuoti tik laikinai ($r_s = 0,24$), o tikėjimui į Dievą neiekia reikšmės labiau tie, kurie nežymėjo lietuvių tautos ($r_s = -0,25$). Teigiamai vertinantys savąją tautą taip pat linkę išvažiuoti į užsienį tik laikinai ($r_s = 0,26$) ir nelinkę ten važiuoti kurti šeimos ($r_s = -0,29$).

Taip pat apskaičiuota labai svarbi atsakymų į abu aptariamus klausimus koreliacija: 2004 m. užfiksuotas savosios tautos, kaip mėgstamiausios Europoje, rinkimosi ir jos teigiamo vertinimo $r_s = 0,27$ ryšys, o 2002 m. šis ryšys tebuvo 0,19, tada koeficientas nepasiekė $p < 0,01$ patikimumo. Žinoma, šis ryšys sumažėja dėl tokių studentų, kurie optimistiškai nusiteikę lietuvių tautos atžvilgiu, tačiau pažymėjo kitą tautą kaip labiausiai patinkančią. Todėl svarbu išsiaiškinti, ar nepakito procentinis daž-

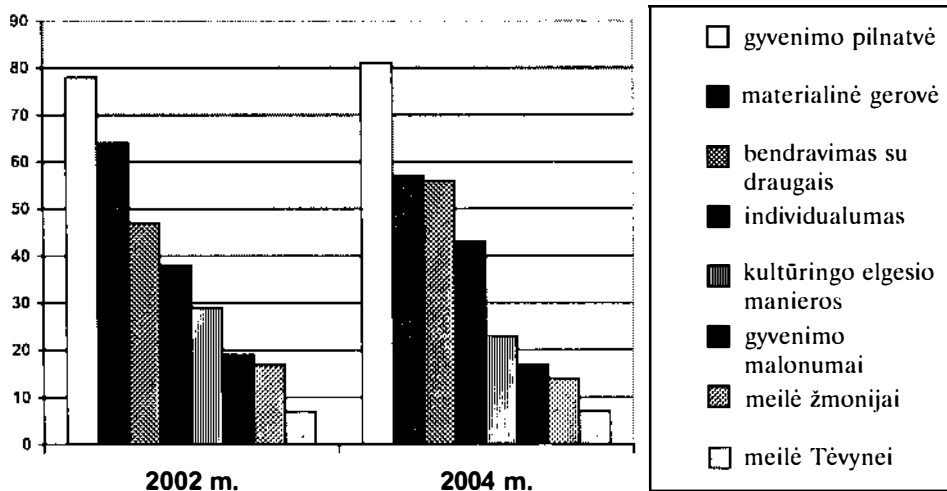
nis tų nevilties apimtų žmonių, kurie laikydami savąją tautą geriausia vis tiek ją vertino neigiamai („pikti“, „prisiplakėliai“ ar pan.). Tą paskaičiavus išaiškėjo, kad per dvejus metus padidėjo procentas teigiamai atsakiusių į abu klausimus, kitaip tariant, sutaptinių atsakymų: nuo 54 proc. 2002 m. iki 72 proc. 2004 m. (vis dėlto šis pokytis, kaip statistškai reikšmingas skirtumas, neužfiksuotas nei χ^2 , nei Stjudento t kriterijais).

Taigi socialinė krizė išties įveikiama po truputį, bent jau per pastaruosius dvejus metus negalėjo įvykti didelių teigiamų pokyčių, bet padidėjęs sutaptinių atsakymų procentas rodo pozityvią tendenciją.

Tėvynės meilės vertybė

Anketoje respondentams pasiūlyta pasirinkti tris jiems svarbiausias vertybes iš išvardijamų aštuonių: materialinės gerovės, bendravimo su draugais, individualumo, meilės Tėvynei, meilės žmonijai, kultūringo elgesio manierų, gyvenimo malonumų, džiaugsmo gyventi (pilnatvės). Šios apklausos rezultatai parodyti grafike (1 pav.).

I. Gyvenimo pilnatvės reitingai didžiausi: 78 proc. (N_1) ir 81 proc. (N_2). Ši vertybė implikuoja daugelį kitų vertybių, be to, gali atitikti kiekvieno respondento subjektyviai suvokiamų vertybių, leidžiančių susikurti laimingą gyvenimą, sumą. II. Iš konkrečių vertybių pirmauja materialinė gerovė: 64 proc. (N_1) ir 57 proc. (N_2), nors jos reitingai per porą metų kiek nukrito. Toks pasirinkimas nebūtinai reiškia utilitarines nuotaikas, kartais gali būti ir kitų priežasčių, pavyzdžiui, sunki materialinė padėtis (kita vertus, „sunki“ dažnai suvokiama kaip „prastesnė nei vidutinė“). III. Trečioje vietoje – bendravimas su draugais: 47 proc. (N_1) ir 51 proc. (N_{21}) (56 proc. (N_2)). Laikytina pozityvi tendencija, kad šios vertybės reitingas priartėjo prie materialios gerovės – dar prieš porą metų buvęs 17 proc. skirtumas labai sumažėjo – iki 6 proc., atmetus N_{22} rezultatus (kur bendravimą su draugais pažymėjo net 77 proc.). Tai pirmoji vertybė, kur išsiskyrė N_{22} ir likusios 2004 m. imties nuomonė: N_{22} bendrauti kolektyve išties sugeba ir tai vertina. IV. Individualumas: 38 proc. (N_1) ir 43 proc. (N_2).

1 pav. Akademinio jaunimo vertybių reitingai

Šią nepripažįstamą Rytų, o egzistencialistų propaguotą iki absurdo vertybę pažymėjo mažesnė dalis studentų. V. Kultūringo elgesio manieros: 29 proc. (N_1) ir 23 proc. (N_2). VI. Gyvenimo malonumai: 19 proc. (N_1) ir 21 proc. (N_{21}) (17 proc. – N_2). Itin pabrėžtina, kad šios hedonizmo vertybės N_{22} nesirinko niekas!: N_{21}/N_{22} , $\chi^2 = 5,66$, $p = 0,017$ – netipiška statistikos situacija. VII. Meilė žmonijai: 17 proc. (N_1) ir 14 proc. (N_2). VIII. **Paskutinėje vietoje yra meilė Tėvynei:** 7 proc. (N_1) ir 7 proc. (N_2), 5 proc. (N_{22}). Vien iš šio rezultato galima daryti išvadą, kad dabarties Lietuvos mokykla nepakanamai tautiškai auklėja jaunąją kartą: 1) mokytojai nebeturi galimybės išauklėti tiesiog savo pavyzdžiu – nes jie nebėra prestižinės specialybės atstovai, bent jau miestuose, taigi nėra ir sektinas pavyzdys; 2) informacija, žinios, gaunamos mokykloje, nebevertinamos tiek, kiek buvo vertinamos anksčiau, nes šiais laikais daug prieštaringos informacijos (pvz., vienaip faktus traktuoja kosmopolitas, kitaip – patriotas), be to, informacija nebevertinama dėl jos pertekliaus.

Neišsiskiriantis iš kitų N_{22} grupės atsakymas akivaizdžiai rodo, jog aukštojoje mokykloje skiepyti vertybes yra nebetinkamas laikas – vertybės susiformuoja anksčiau ir kuo vyresnis ugdytinis, tuo sunkiau jam padaryti įtaką.

N_2 nustatytas esminis neigiamas koreliacinis materialinės gerovės ir meilės žmonijai vertybių ($r_s = -0,41$) ryšys. Kai kurios kitos tarpvertybinės koreliacijos: individualumas/gyvenimo pilnatvė $r_s = -0,33$; individualumas/bendravimas su draugais $r_s = -0,32$; materialinė gerovė/kultūringo elgesio manieros $r_s = -0,34$.

Patriotinių švenčių populiarumas

Respondentams buvo pasiūlyta išvardyti tris labiausiai patinkančias šventes (atviras klausimas). Populiariausi Kalėdų reitingai: 82 proc.

(N_1) ir 84 proc. (N_2), paskui – Naujieji metai: 51 proc. (N_1) ir 62 proc. (N_2), gimtadieniai: 52 proc. (N_1) ir 57 proc. (N_2). Kitų švenčių reitingai gerokai mažesni, nors dar būtų galima paminėti Velykas: 21 proc. (N_1) ir 24 proc. (N_2). Nuo 2002 m. iki 2004 m. sumažėjo studentų pasirenkamų švenčių įvairovė: 2002 m. tiek Heloviną, tiek Užgavėnes nurodė apie 2 proc., o 2004 m. belikę tie patys 2 proc. už Heloviną, o Užgavėnių nebėra. Klaipėdoje populiarėja Jūros šventė (gaila, kad pastaraisiais metais suprastėjo jos organizavimas): 9 proc. (N_1) ir 15 proc. (N_2).

Patriotinių švenčių beveik nėra paminėta, išskyrus Vasario 16: 3 proc. (N_1) ir 2 proc. (N_2). Tai neturėtų stebinti, nes jos švenčiamos beveik vien tik sostinėje, nėra nusistovėjusių tradicijų; be to, dažnai trukdo netinkamas oras, todėl būtų geriausia propaguoti tokią šventę vasarą.

Tautinės prozos kūrinų vertinimas

Respondentų buvo klausama: „Kuris Jūsų tautos rašytojo sukurtas apsakymas, novelė, romanas, liaudies pasaka padarė Jums didžiausią įspūdį (nesvarbu, kaip dabar, jau baigęs mokyklą, jį bevertinate)?“

2002 m. tiek kitataučiai, tiek lietuviai rinko tik lietuvių kūrinius, o 2004 m. akademinis jaunimas atrinko savos tautos rašytoją, pavyzdžiui: L. Tolstojų, F. Dostojevskį. Iš lietuvių prozininkų 2004 m. populiariausias buvo Putinas (32 proc.), Biliūnas (14 proc.), Škėma (8 proc.), o 2002 m. – Biliūnas (22 proc.), Putinas (16 proc.), Škėma (11 proc.). Čia reikėtų prisiminti dar vieną apklausą, atliktą Klaipėdos universiteto 2000 m., – tada prozininkai buvo suskirstyti į romanistus ir novelistus: iš novelistų populiariausi buvo Biliūnas (49 proc.), Radvėičius (11 proc.), iš romanistų – Putinas (44 proc.) ir Škėma (22 proc.). Taigi išlieka panašus vertinimas, gal tik reikėtų atkreipti dė-

mesį, kad N_2 ir N_1 nebeminimas Radzevičius, t.y. jaunimui intelektualioji proza nebedaro tokių įspūdžių kaip anksčiau.

Aptariant rezultatus auklėjimo požiūriu, svarbu įvertinti vyraujančią populiariausių kūrininių nuotaiką. Pabandyta kūrinius suskirstyti į pesimistinius ir nepesimistinius (t.y. visus kitus, nebūtinai optimistinius), tačiau susidurta su objektyvaus vertinimo kriterijaus stoka: pavyzdžiui, vieniems Putino „Altorių šešėly“ yra tragiškas kūrinys, nes pagrindinis veikėjas praranda vertybes, kitiems – neutralus, nes pagrindinis veikėjas nesugniūžta. Vis dėlto, eliminavus tokius kūrinius, galima pateikti apytikrą procentuotę: pesimistinių apie 50 proc., nepesimistinių apie 10 proc. Atsižvelgiant į didelę procentinių dažnių disproporciją ir tai, kad nerinkta optimistinė proza (nepaminėta tokių kūrinių kaip S. Šaltenio „Riešutų duona“), peršasi išvada, jog lietuvių literatūros pamokose vyrauja slogi atmosfera, ugdanti susirūpinusią savimi, intravertę, pažemintų nuotaikų asmenybę. Sunku pasakyti, ar vertėtų šią atmosferą keisti iš esmės, mat čia susiduriama su susiformavusiu tautiniu mentalitetu, kurį ir taip griau-na visuomenės informavimo priemonės, propaguodamos lėkštą amerikietišką produkciją, tačiau suteikti daugiau reikšmės optimisti-niams tautiniams kūriniams, matyt, derėtų.

Tautosakos perteikimas vaikystėje

Tautosaka yra tautos paveldo dalis, todėl labai svarbu, kad vaikams ji būtų perteikiama. Deja, šiuo metu pastebimos priešingos pasaulinės tendencijos, pavyzdžiui, liaudies dainos Vakarų Europoje dažniausiai tėra etnografinių ansamblių repertuaruose, o vyresnioji karta jų nebemoka ir nebedainuoja savo vaikams. Kokia padėtis Lietuvoje?

N_1 ir N_2 respondentai atsakė į klausimus: „Ką iš liaudies kūrybos Jums, kai buvote dar

mažas vaikas, pasakodavo (dainuodavo) Jūsų šeimos nariai: a) pasakas, b) sakmės, padavimus, c) mitus, d) liaudies dainas, e) lopšines, f) kita (įrašykite)? Jei pasakodavo, dainuodavo, tai kas: a) motina, b) tėvas, c) močiutė, d) senelis, e) broliai ir seserys, f) kita (įrašykite)?“

Dažniausiai buvo pabraukiami du (41 proc.) arba vienas (38 proc.) pirmojo klausimo atsakymas. Dominuoja pasakos: 92 proc. (N_1) ir 90 proc. (N_2); dar populiarios lopšinės: 42 proc. (N_1) ir 56 proc. (N_2). Retai girdima liaudies dainų: 18 proc. (N_1) ir 13 proc. (N_2) – ir, kaip matyti, vis rečiau. Panaši, atrodytų, situacija nurodant sakmes, padavimus: 17 proc. (N_1) ir 13 proc. (N_2), tačiau mitai žymėti dažniau 2004 m.: 5 proc. (N_1) ir 12 proc. (N_2), greičiausiai respondentai ne itin skiria šiuos žanrus ir vieną kurį žymėdavo tada, kai jiems būdavo pasakojami įvairūs (pvz., baisūs) atsitikimai – mitologinės sakmės.

Dažniausiai tautosaką perteikinėjo du (41 proc.) arba vienas (38 proc.) šeimos narys (tas pat procentas kaip ir pirmuoju klausimu). Tai paprastai darė motina: 69 proc. (N_1) ir 74 proc. (N_2) ir močiutė: 63 proc. (N_1) ir 63 proc. (N_2), daug rečiau tėvas: 14 proc. (N_1) ir 22 proc. (N_2), senelis: 10 proc. (N_1) ir 15 proc. (N_2), broliai ir seserys: 10 proc. (N_1) ir 9 proc. (N_2). Aki-vaizdžiai neryški paveldo perteikimo didėjimo tendenciją, tačiau reikia turėti omeny, kad čia sugrįžtama į mūsų dainuojančios revoliucijos laikus – rezultatai parodo situaciją responden-tų vaikystėje.

Užfiksuotos reikšmingos koreliacijos: sakmės, padavimai / mitai $r_s = 0,41$; sakmės, padavimai / brolių ir seserų tautosakos perteikimas $r_s = 0,25$; mitai / tėvo tautosakos perteikimas $r_s = 0,26$; tėvo / senelio tautosakos perteikimas $r_s = 0,24$; abiejų klausimų apie tautosakos perteikimą vaikystėje atsakymų dažnumo $r_s = 0,57$.

Žmogus – tautos simbolis

Klausimas: „Kurį žmogų – nesvarbu, dabar gyvenantį ar mirusį – Jūs galėtumėte laikyti tautos simboliu?“ ir kiti tolesni klausimai, buvo pateikti tik N₂, 2004 m. išplėtus anketą. Į jį atsakė 86 proc. N₂ respondentų. Atsakymai (absoliučiais dažniais): Basanavičius – 14, Vytautas Didysis – 9, Valančius ir Maironis – po 8, Mažvydas, Daukantas, Kudirka – po 6, Adamkus, Mindaugas – po 5, Sabonis, Čiurlionis – po 4, Jablonskis, Gediminas – po 3, Nėris – 2, po vieną Darius ir Girėnas, Landsbergis, Erlickas, Čekuolis, Marcinkevičius, Brazdžionis, Alekna, Donelaitis, Paksas, Mačernis, Brazauskas. Buvo ir tokių atsakymų kaip „knygnešiai“, „tėtis“. Du rusai nurodė Rusijos prezidentą Putiną, kiti – Tolstojų, Staliną. Gyvųjų – mirusiųjų santykis: 1:4. Pažymėtina, kad tarp mirusiųjų dominuoja kultūros veikėjai, Lietuvos valdovai, o tarp gyvųjų – prezidentai ir sportininkai. Siektina, kad jaunimui patiktų daugiau gyvųjų, ne penktadalis (ši teiginį motyvuoti galima tuo, jog tautinis auklėjimas turėtų remtis pirmiausia dabartimi, iš jos grįžtant į praeitį). Gaila, kad šiais laikais Lietuvoje nusistovėjo nepagrįsta faktais, bet tik gandaiš žmonių puldinėjimo praktika, kai dažnai be reikalo juodinamos iškiliausios dabarties asmenybės: taip apviliamas ne tik jaunimas. Reikia tik apgailestauti, kad neturime populiarus solidaus laikraščio, kuriame būtų netendencingai pateikiami faktai, jau kalbėti apie TV, besivaiškančią populiarumą bet kokia kaina.

Taip pat buvo pateiktas klausimas: „Kokį statusą visuomenėje pats labiausiai vertinate?“ Dažniausiai studentai žymėjo galimą pasirinkti variantą: „visi žmonės lygūs, aš jų neskiriu“ (43 proc.): tai netiesiogiai parodo nusivylimą bet kuria turima padėtimi dabarties visuomenėje. Antroje vietoje buvo kūrybinga asmenybė (18 proc.), plg. prezidento vertinimą – 3 proc.

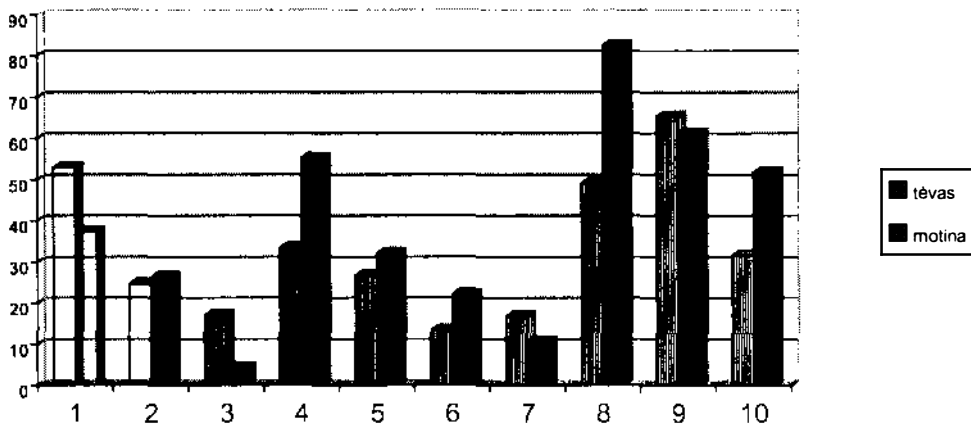
Požiūris į išvažiavimą iš Tėvynės gyventi kitur

Į klausimą su galimais atsakymais, primenančiais rangus, „Ar galėtumėte išvažiuoti gyventi į kitą šalį: a) bet kuriuo atveju, nes viskas čia atgrasu, b) jei sukurčiau ten šeimą, c) tik dėl darbo, d) tik laikinai, e) niekada?“ buvo atsakyta taip (N₂): bet kuriuo atveju – 3 proc., jei sukurčiau šeimą – 15 proc., tik dėl darbo – 26 proc., tik laikinai – 58 proc., niekada – 1 proc. (kai kurie respondentai pažymėjo kelis atsakymus iš karto). Pabrėžtina, kad akademinis jaunimas labiau linkęs išvažiuoti laikinai (turbūt turimos omeny galimos susiklostyti nepalankios gyvenimo sąlygos Lietuvoje), o ne darbą Vakaruose, taigi daugumos kalbama ne apie norą išvažiuoti, o apie tikimybę, jog nebus kitos išeities.

Tėvų bendravimo įtaka tautiškumui

N₂ buvo pateiktas ir klausimas apie tėvų bendravimą: „Kam daugiausiai reikšmės teikdavo Jūsų tėvai, bendraudami su Jumis (suranguokite visus tinkamus atsakymus nuo didžiausio... netinkamų nežymėkite)?“ Buvo pateikta dešimt ranguotinių bendravimo būdų.

Buvo galima žymėti tiek atsakymų, kiek respondentas pageidavo. 16 proc. studentų užpildė visus dešimt punktų. Jau iš pažymėtų punktų medianų galima spręsti, kuris iš tėvų dažniau bendraudavo: motinos bendravimo Md = 5, tėvo bendravimo Md = 4. Reitingai: draudimai ir pamokslai – tėvas 53 proc. (II vieta), motina 37 proc. (V); kalbos apie save – tėvas 25 proc. (VII), motina 26 proc. (VII); vengimas bendrauti – tėvas 17 proc. (VIII), motina 4 proc. (X); pagalba mokantis – tėvas 33 proc. (IV), motina 55 proc. (III); vaiko pašaukimo aiškinimasis – tėvas 27 proc. (VI), motina 32 proc. (VI); filosofavimas būties problemo-

2 pav. Tėvų bendravimo su respondentais reitingai

(1 – draudimai ir pamokslai, 2 – kalbos apie save, 3 – vengimas bendrauti, 4 – pagalba mokantis, 5 – aiškinimasis vaiko pašaukimo klausimus, 6 – filosofavimas būties problemomis, 7 – politikavimas, 8 – dalijimasis kasdieniais rūpesčiais, 9 – žiūrėjimas televizijos kartu, 10 – kūrybiškas laisvalaikio leidimas kartu)

mis – tėvas 13 proc. (X), motina 22 proc. (VIII); politikavimas – tėvas 17 proc. (IX), motina 11 proc. (IX); dalijimasis kasdieniais rūpesčiais – tėvas 49 proc. (III), motina 83 proc. (I); televizijos žiūrėjimas kartu – tėvas 65 proc. (I), motina 61 proc. (II); kūrybiškas laisvalaikio leidimas – tėvas 32 proc. (V), motina 52 proc. (IV).

Motinos ne tik dažniau bendraudavo, bet ir pozityviau: pirmiausia dalindavosi kasdieniais rūpesčiais, padėdavo mokytis, kūrybiškai leisdavo laisvalaikį kartu, apskritai vengimas bendrauti joms nebūdingas. Į antrąją vietą papuolęs televizijos žiūrėjimas kartu rodo šių laikų situaciją, kai kita kam dažnai nėra nei noro, nei finansų. Tėvas vertinamas negatyviau: pirmauja televizijos žiūrėjimas, draudimai, ne paskutinėje vietoje yra ir vengimas bendrauti – kelis kartus dažnesnis nei motinos. Tačiau ir tėvai ne taip retai dalydavosi kasdieniais rūpesčiais, padėdavo mokytis, kūrybiškai leisdavo kartu laisvalaikį. Vis dėlto tarp abiejų tėvų nustatyti šie esminiai skirtumai tėvo bendravimo

nenaudai: draudimų ir pamokslų ($p = 0,0017$), vengimo bendrauti ($p = 0,0006$, skirtumas labai ryškus), pagalbos mokantis ($p = 0,0034$), laisvalaikio leidimo kartu ($p = 0,0032$) ir ypač dalijomosi kasdieniais rūpesčiais (absolūtus skirtumas). Darytina išvada, kad Lietuvoje vaikų auklėjimu prieš 5–15 metų vyrai rūpinosi nepakankamai, tikėtina, kad padėtis iki šiol pozityviai nepakito, nes nebuvo sudaryta tam prielaidų.

Motinos dalijomosi kasdieniais rūpesčiais ir pasakų sekimo vaikystėje koreliacijos: $r_s = 0,26$; pasakų sekimo / motinos vengimo bendrauti $r_s = -0,3$; mitų pasakojimų / tėvo draudimų $r_s = -0,25$. Nemažai motinų linkusios pozityviai vertinti tautos praeitį, o ne dabartį: koreliuoja pasirinkimas gyvojo tautos simbolio/motinos vengimas bendrauti – $r_s = 0,35$. Motinos dalijimasis kasdieniais rūpesčiais mažina norą išvažiuoti iš tėvynės: koreliacija su „nori išvažiuoti, nes viskas čia atgrasu“ – $r_s = -0,33$; tėvo dažnesnio bendravimo ketinimo išvažiuoti iš

tėvynės, jei sukurtų šeimą koreliacija neigiamą: $r_s = -0,3$, o tėvo aiškinimai pašaukimo klausimais šiek tiek turi įtakos ketinimui išvažiuoti iš tėvynės tik laikinai: $r_s = 0,25$.

Taigi tėvų bendravimo ir vaikų nusiteikimo tautiškumo atžvilgiu sąsajų rasta nedaug, tos pačios nėra ryškios. Vis dėlto būtų galima išvelgti potencialiai pozityvų tėvų vaidmenį vaikų patriotizmo formavimo link, ypač tėvo – ir ta įtaka turėtų didėti, jei vyrai skirtų daugiau dėmesio savo vaikams.

Išvados

1. Per dvejus metus (nuo 2002 m. pabaigos iki 2004 m. pabaigos) sumažėjo socialinės traumos Lietuvoje poveikis akademiniam jaunimui: nustatyta, pavyzdžiui, trečdaliu mažiau studentų, kurie labiausiai mėgdami lietuvių tautą kartu ją vertina neigatyviai; maždaug treč-

daliu padaugėjo palankiai nusiteikusiųjų savosios tautos atžvilgiu.

2. Išryškėjo, kad tėvai savo vaikus patriotiškai auklėja nuosekliau nei motinos, deja, vyrai nepakankamai su vaikais bendrauja.

3. Nustatyta, kad dėl darbo aukštojoje mokykloje specifikos tautiškai auklėti jaunimą itin keblu, tačiau galima padidinti studentų tautinį optimizmą.

4. Lietuvos mokyklose nepavyksta įskiepyti meilės Tėvynei vertybės – ji pirmųjų kursų studentams išlieka paskutinėje vietoje ir tėra svarbi tik kas penkioliktam. Remiantis darbo praktika galima teigti, kad šią vertybę derėtų pradėti diegti kuo anksčiau, dar iki mokyklos.

Nepaisant tarpvalstybinėms politinėms sąjungoms būdingų agitacijų, Lietuvos aukštosiose mokyklose būtina įvesti patriotinio auklėjimo metodikos kursą pedagoginio profilio specialybių studentams.

LITERATŪRA

1. Bitinas B. Hodegetika. Vilnius: Kronta, 2004.
2. Jovaiša L. Hodegetika. Vilnius: Agora, 1995.
3. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas, 2002
4. Sirtautas V. V. Cultural Tendencies in Lithuania at the Beginning of the Third Millennium // The

Common European Space of Education, Science and Culture. Chelyabinsk, 2005. P. 170–180.

4. Šerpėtis K. Lietuvos politinio identiteto dinamika europolitijos perspektyvoje // Tiltai, 2003, priedas Nr. 13, p. 434–439.

STUDENTS' NATIONAL UPBRINGING RESEARCH IN UNIVERSITY OF KLAIPĖDA

Vytautas V. Sirtautas

Summary

University's of Klaipėda students' today's culture research is described in the article, data, got in the end of 2002 y., in compared to data, got in the end of 2004 y. National upbringing's dimension is analyzed.

Conclusions

1. In two years' time social trauma in Lithuania

influence to academic youth has decreased: established, e. g., that there are a one third less students, who liked Lithuanian nation at the same time estimating it negative; the amount of students, who are favorably disposed towards their own nation, increased by one third.

2. It showed up, that fathers educate their children more patriotically than mothers; unfortunately, men do not socialize with children enough.

3. It was ascertained, that it is hard to educate youth patriotically because of the particularity of work in high school, but students' national optimism can be raised.

4. Lithuanian schools do not manage to indoctrinate love to native land worth – it stays in the last

place between the students in the first courses and is important only for every fifteen student. With reference to working practice, it can be stated, that this worth should be indoctrinated from as early as possible, even before school.

Despite the agitations, specific to international political unions, it is necessary to impose patriotic education course for pedagogical profile specialities' students in Lithuanian high schools.

Įteikta 2005 05 13

Priimta 2005 06 15